

HHhH - Laurent Binet

És comprensible que a un professor de literatura tard o d'hora se li acudeixi novel·lar un dels fets de la Segona Guerra Mundial que van tenir lloc a la ciutat on viu: en aquest cas, l'atemptat contra Reinhard Heydrich -l'home de Hitler a Bohèmia i Moràvia-, que va tenir lloc a Praga el 27 de maig de 1942. La importància històrica del fet és indiscutible, tant per la mort de Heydrich com per les accions de represàlia que se'n van seguir, les quals van decantar la balança de l'opinió pública internacional contra el Tercer Reich,

Nascut a París el 1972, Laurent Binet ha viscut a Txèquia i Eslovàquia. Durant anys, es documenta sobre tots els personatges relacionats amb l'atemptat. Llegeix biografies i llibres d'història, diaris i novel·les, viatja, visiona pel·lícules i noticiaris antics. Arriba un moment, però, que ha de donar forma al llibre. Un cert nombre de fets són indubtables, però se sent en fals quan ha d'inventar-se els diàlegs, quan ha de descriure llocs que ja no existeixen, quan ha de detallar el que no té manera humana de conèixer. Llavors pren una decisió: el llibre serà alhora una novel·la i un *making of*. Hi trobarem fets, però també dubtes metodològics, vacil·lacions a l'hora d'inclinar-se per un punt de vista, per un estil, per un afegitó creïble però indemostrable, i també comentaris sobre altres aproximacions als mateixos fets. Inicialment, aquesta barreja pot resultar molesta. L'autor trenca el pacte de versemblança que el lector està acostumat a exigir, s'hi sincera, s'hi disculpa. Quan el narrador parla del seu pare comunista o de la seva xicota eslovaca, quan compara els seus problemes estilístics amb els de Flaubert, quan opina a tort i a dret sobre altres obres de ficció, el lector pot considerar que es tracta de passatges sobers; fins i tot és possible sentir un inici d'irritació. No obstant, quan som a la meitat del llibre Laurent Binet ja ens ha convençut. Llavors ens adonem que, efectivament, calia mostrar les cartes, no tractar-nos com a lectors ingenus disposats a deixar-nos enganyar, sinó com a interlocutors adults amb qui val la pena compartir els maldecaps del llibre. La seva opció, com la de certes restauracions arqueològiques, consisteix a diferenciar el que era de debò dels fragments reconstruïts de nou en nou. El resultat és una novel·la literàriament reeixida i alhora un seguit de reflexions ben recomanables sobre les grandeses i les misèries de la novel·la històrica.

Potser per entendre per què l'anomenada Operació Antropoide va ser la més efectiva i simbòlica que va dur a terme la Resistència al llarg de la Segona Guerra Mundial hem de dedicar unes línies a Reinhard Heydrich, aleshores protector accidental de Bohèmia i Moràvia. Doncs bé: com a cap dels serveis secrets de les SS i del partit nazi, Heydrich era considerat el número tres del règim. Va ser el cervell de la Nit dels Ganivets Llargs, que va posar fi al poder de les SA; va crear els Einsatzgruppen, que van executar més d'un milió de persones sense judici als territoris de l'Est; va ser l'artífex de la reunió de Wannsee, on es va fer oficial l'anomenada Solució Final. Dins el currículum de Heydrich s'hi inclouen iniciatives com la creació del gueto "modèlic" de Theresienstadt, el saló Kitty de Berlín –bordell amb funcions de servei d'espionatge-, o l'assaig d'Estat SS en què va convertir el protectorat de Bohèmia i Moràvia. El mateix Hitler l'anomenava "l'home del cor de ferro", i Himmler el temia tant com l'admirava. El títol del llibre, *HHhH*, remet a una abreviatura que es va fer popular en aquella època: *Himmlers Hirn heißt Heydrich*, és a dir, "el cervell de Himmler es diu Heydrich".

El control que exercia sobre el que avui dia anomenem Txèquia va obligar a organitzar l'atemptat des de Londres, ja que la Resistència local havia estat anihilada. L'atemptat va ser possible a causa del costum de Heydrich de circular amb un cotxe descapotable, sovint sense altre escolta que el xofer. Des de l'exili, els homes del president Beneš organitzen l'acció amb ajuda de l'aviació anglesa. Si per dur-ho a terme es selecciona un txec i un eslovac no és per atzar, sinó per representar les dues nacions que formaven Txecoslovàquia. L'Operació Androide no és explícitament suïcida, però ningú va considerar necessari organitzar una ruta de tornada.

El mèrit de Laurent Binet no és haver triat un tema tan rellevant, sinó haver escrit el llibre sense els clixés que tan sovint trobem a les novel·les històriques. El llibre avança de mica en mica, no pas en línia recta sinó endavant i endarrere, a còpia de circumloquis i disquisicions. I tanmateix, avança. És un mosaic de 257 capítols que en la majoria dels casos tenen tan sols una o dues pàgines de llargada. Hi trobem una selecció de moments de la vida de Heydrich i dels dos paracaigudistes que el van matar, de la família i la gent que hi estava en contacte, i també fets del passat pròxim o llunyà, les relacions històriques entre praguesos i alemanys, l'organització del govern txecolovac a l'exili, els

barris de Praga. En segon terme apareixen personatges com Stalin, Chamberlain, Eichmann o el poeta Robert Desnos.

Més enllà de les reflexions sobre història i literatura –coincidem plenament en els comentaris desfavorables que dedica a *Les benèvoles*, de Jonathan Littell-, l'autor es guanya definitivament el lector en el capítol de l'atemptat. Després d'esperar el descapotable de Heydrich en un revolt dels afores de Praga, la metralleta Sten de Josef Gabčík s'encalla. Tot seguit Jan Kubiš llança la bomba, que fereix Heydrich però no li impedeix aixecar-se i disparar. A continuació es detalla la persecució del xofer, el tancament de la ciutat, l'enorme recompensa oferta, el registre infructuós de més de trenta mil pisos. Se succeeixen els episodis d'investigació, de traïció, de tortura, d'heroisme, d'atzar, de càlculs econòmics i polítics. Finalment, vuit-cents membres de les SS assetgen els paracaigudistes a l'església de Sant Ciril i Sant Metodi, a poca distància del riu Vlatva. Ja no en sortiran vius.

Poc després de l'atemptat, Heydrich mor, però no pas per les ferides causades per la bomba, sinó per l'estranya infecció que li ha causat el farciment de la tapisseria del Mercedes. L'epíleg té lloc al poble de Lidice. Seguint una pista sense fonament, una furiosa unitat de les SS procedent de la ciutat natal de Heydrich executa els homes del poble, deporta les dones i els nens a camps d'extermini, incendia totes les cases, profana el cementiri i tira sal a la terra perquè mai més no torni a donar fruits.

Aquesta és la primera novel·la de Laurent Binet, catedràtic d'institut i professor d'universitat. “¿Com podria donar ni tan sols la més petita idea del que van viure aquells homes?”, es pregunta quan es refereix a Josef Gabčík i Jan Kubiš. Malgrat que els dubtes no l'abandonen –o potser a causa dels dubtes-, aquesta és una bona novel·la històrica. Al capdavall, Binet té raó quan sosté que “perquè qualsevol cosa ens entri a la memòria, primer s'ha de transformar en literatura”. En aquest llibre pròdig en sentències, traduït amb eficiència per Anna-Maria Corredor, no serà difícil trobar-ne una per tancar aquesta ressenya: “La memòria no és gens útil per a aquells que honora, però serveix a qui la fa servir. Amb ella em construeixo, i amb ella em consolo”.